

Oponentský posudek diplomové práce Petra BAŽANTA

HENYK Z VALDŠTEJNA. PROFIL ŠLECHTICKÉHO INTELEKTUÁLA PŘEDBĚLOHORSKÉ DOBY

Petr Bažant věnoval svou diplomovou práci osobnosti na první pohled historikům poměrně známé, totiž dobrovickému pánovi Henykovi z Valdštejna. Znamé ovšem jen z jedné aféry s „nactiutrhačným“, protihabsbursky zaměřeným spisem z dobrovické tiskárny, za nějž byl Henyk vyšetřován a pokutován. Autor si předsevzal zasadit tento případ do kontextu života Henyka z Valdštejna a doby, ve které se aféra odehrála, tedy zejména druhého decenia 17. století. Byl to úkol bezesporu nelehký, zvláště vzhledem k fragmentárnosti dochovaných pramenů, a budiž hned na začátku konstatováno, že autor se s ním vyrovnal poměrně solidně.

Autor okruh známých pramenů nerozšířil a pravděpodobně jej ani rozšířit nemohl. Záslužně však známé i „známé“ prameny znovu přečetl a pokusil se jednak z nich a jednak za pomoci analogií vykreslit profil jedné z bezpochyby mimořádných osobností předbělohorské doby. Označení „šlechtický intelektuál“ v titulu práce bych ovšem hodně silně relativizoval. Činí tak ostatně v závěrečné kapitole sám autor a nevím proto, proč v názvu takovou charakteristiku ponechal. Šlo mu snad jen o efektní název?

Dobrovický zámecký archiv se nedochoval a fakta o životě a činnosti Henyka z Valdštejna, jeho rodiny a osob kolem něj je třeba rekonstruovat na základě jiných svědectví, např. deníků Henykových příbuzných (velmi cením, že autor pracoval s originály deníků Kryštofa z Lobkovic), městských knih z Dobrovice, respektive Henykovy vlastní *Apologie*. Ta je bezpochyby pramenem klíčovým a na jejím základě se autor pokouší zrekonstruovat částečně i onu *Knihu*, jež se stala předmětem politického procesu vedeného proti Henykovi. Vzhledem k ústřední roli tohoto pramene bych ale přece jen očekával, že se autor seznámí i s originálem a ověří tak věrohodnost opisu z NK ČR. Ale věřme, že měl dobré důvody o spolehlivosti údaje o textové totožnosti originálu a opisu nepochybovat (Je však onen opis opravdu označen jako *APOLOGIAE WLASTENIAE T. I.*, jak Bažant uvádí v pozn. 16, a nikoli správně *WALSTEINIAE*?) Další poněkud zarážející okolností je, že autor – rozumím-li mu v pozn. 242 správně – nepochyboval s tištěným Knihopisem (proč?), nýbrž prý s jeho digitální verzí na stránkách NK. Taková verze však, pokud vím, neexistuje, existuje pouze digitální verze na stránkách Ústavu (dnes Kabinetu) klasických studií (Clavis, resp. Clavius).

Práce má dobře promyšlenou strukturu, v níž se kombinují dva, respektive tři přístupy. Ten první, jehož možnosti jsou ovšem v tomto případě omezené, je klasický přístup biografický. Druhý přístup vychází z novějších výzkumů šlechtické každodennosti, případně z historicko-antropologických inspirací (Petr Mat'á, Marie Koldinská, již méně se inspiruje pracemi českobudějovických nebo moravských historiků, jakkoli je zná). V tomto případě šlo diplomantovi o to, aby ukázal Henykův život v širším kontextu šlechtického životního stylu a šlechtické mentality předbělohorského období. Tomuto přístupu přizpůsobil strukturu své práce asi nejvíce: Předvádí Henyka z Valdštejna v prostředí jeho rodiny, sleduje jeho formování, společenské vazby, hodnotové kategorie (čest a prestiž), mocenské

strategie v rámci regionu a částečně i zemské stavovské obce, jeho vztah k poddaným (mezi paternalismem a represí), zvláštní exkurs je věnován čarodějnickým procesům, jež Henyk z Valdštejna inicioval. Zvláštní kapitola je věnována kulturním zájmům dobrovického pána, zejména hudebním a literárním. Zvolená metoda skrývá ovšem mnoho úskalí. Zejména hrozilo reálné nebezpečí, že se autor příliš „odpoutá“ od titulní postavy a zaplní práci obecnou látkou. Tímto úskalím však proplul Petr Bažant se ctí. I obecnější analogie poměrně důsledně vztahuje k Henykovu životu a jeho práci tak – až na několik výjimek – drží pohromadě a neodbočuje příliš od relevantních souvislostí s Henykem z Valdštejna. Třetí přístup, jenž mohl autor uplatnit, je literárně a politicko-analytický. V centru pozornosti stojí *Apologie* a diplomant zde nejen kriticky váží její pramennou hodnotu, ale ukazuje zároveň možné způsoby jejího využití. Dlužno říci, že na této cestě zůstal ještě leccos dlužen a možná příliš stručně naznačuje tam, kde mohl podat úplnější rozbor. Tento můj názor oponenta snad nekoresponduje se zadáním práce, přesto soudím, že autor *Apologie* mohl a měl svůj hlavní pramen „vyždímat“ důsledněji.

Několik nápadů v Bažantově práci mě velmi potěšilo: postřeh o pravděpodobné motivaci Sabinova zájmu o Henykův případ (s. 16-17, jakkoli v době, kdy Sabina svůj článek psal, nebyl ještě dávno odhalen a nečelil „národnímu soudu“); o významu slezských a lužických škol pro šlechtickou mládež (s. 40 a n., bylo by možné ještě doplnit např. studia Karla Bruntálského z Vrbna v Břehu, když už autor s Haasovou monografií o něm pracoval, řada dalších dokladů o oblibě Břehu a Goldbergu je také ve šlechtických památkách, resp. o významu Štrasburku (zde chybí jen odkaz na vynikající monografii Zdzisława Pietrzyka *W kregu Sztrasburgu*). Líbilo se mi paralelní pojednání rodových kariér a strategií Lobkoviců a Valdštejnů a postřeh o jejich komplementárnosti (s. 46 a n.); hezký je náběh k pojednání o žánru apologií v předbělohorských Čechách (s. 83).

Na druhé straně mám několik upřesňujících věcných poznámek: Nemyslím si, že Praha měla před příchodem Rudolfa II. a jeho dvora „provinční ráz“ (s. 5). Pochopitelně nepopírám, že rok 1583 byl přelomem, zejména směrem ke kosmopolitismu pražských měst, nicméně např. vliv dvora Ferdinanda Tyrolského, dynamika výstavby šlechtických paláců nebo příliv novoměšťanů z německých oblastí v 50.-70. letech 16. století rozhodně nesvědčí o provinčním rázu Prahy. – Válkovo vymezení „dlouhého manýrismu“ (s. 9) vyplývá z tradice brněnské (Richterovy) umělecko-historické školy a je tedy v brněnském prostředí běžné. – Co jsou to v 16./17. stol. „vyhlášky“ (s. 12)? Nemá autor na mysli „patenty“ či mandáty? – Autor cítí termín „velmož“ jako sociálně neutrální, synonymní šlechtici. Domnívám se, že spíše odpovídá „aristokratovi“ v onom užším slova smyslu, tedy „vyšší šlechtic“ nebo příslušník šlechtické elity (to nemusí nutně odpovídat rozdělení na pány a rytíře, viz „magnateria“ v Polsku, kde všichni šlechtici tvořili jeden stav). – Staroměstská měšťanská rodina se správně jmenuje Jeronisové (či Jeronysové) z Libušína (nikoli Geronyř, s. 57). – Konstrukce předpokládající jakési předvídaní příštího činu Albrechta z Valdštejna (totiž uloupení moravské stavovské pokladny) Henykem mi připadá přece jen trochu příliš násilná (s. 106).

Autorův jazyk je bohatý a kultivovaný, jeho narativní styl se vyznačuje opravdovou radostí z vyprávění. Tím spíše mrzí nečetné jazykové poklesky, jež nebude problém při další redakci vymýtit. Mám tu na mysli občasnou neshodu podmětu hlavní věty se vztažným zájmenem nebo přísudkem ve větě/větách vedlejších („STAROST o správu

vlastního majetku a domácnost, KTERÉ manžel z nedostatku času přenechával ženě, POHLCOVALO většinu Alžbětina času", s. 54; „Svoji korespondenci se zemskými úředníky dokládá výňatky ze Zemského ZŘÍZENÍ, KTERÁ omezuje rozsah moci panovníka", s. 105), občasně výpadky gramatické („...jednoho MĚ známého...", s. 15; „...získal JEJ [tj. kancléřství] v TOM SAMÉM roce...!", s. 49; „...I po dvaceti letech NEOPOMENE ukázat..." s. 72). Místo „štolmistra" bych raději používal termín "štolba" (s. 31 a další). Víím, že současní latináři prosazují pravidlo o užívání latinských slov v českém textu v nominativu, nemohu se ale úplně smířit se singulárem v případě „šlechtici hledali své ALMA MATER" (s. 40), dal bych logicky plurál ALMAE MATRES. Nepříliš šťastné jsou formulace jako „studie o iniciativních přístupech šlechtičen k vlastnímu cyklu..." (s. 33), „Dobrovice se stala hospodářsko-ekonomickým [sic!] střediskem" (s. 55), „investoval získané peníze do pokuty a podplácení" (s. 56, pokuta opravdu není investicí!), „Významnějším atributem [sic!] pro vytváření intelektuálních zájmů pro Valdštejna..." s. 80, nebo „...stylizuje se do soucitné [sic!] pozice mučedníka", s. 86. Občas se autor vyhýbá běžným českým termínům a používá místo nich méně srozumitelné či nezavedené termíny cizí (*elemosinarius* místo *almužník* na s. 77, „Veressius byl *diákonem* v Rožďalovicích" místo jáhnem, s. 81 – navíc jáhen není církevní funkce ani prebenda, nýbrž stupeň svěcení).

Autor zná slušně literaturu, při širokém záběru své práce ovšem nemohl obsáhnout úplně vše (mimo „povinnou" literaturu přímo se vážící k Henykovi a jeho kauzám, kde jsem ovšem mezery nezaznamenal). Postrádal jsem snad jen Čechurův článek o Salomeně Harantové, později Černínové jako podnikatelce v ČNM (k problému samostatného postavení žen), Bůžkovy práce (zejména nejnovější monografii) o dvoru Ferdinanda Tyrolského (ke s. 41), Hausenblasové práci o dvoru Rudolfa II. (k zařazení hudebníků na Rudolfově dvoře, s. 77) a příspěvek Sylvie Dobalové k představení *Phasma Dionysiacum* v česko-italském sborníku ze Slaného (ke s.99).

Práci Petra Bažanta hodnotím jako nadprůměrnou zejména po stránce koncepční a stylové a navrhuji hodnotit jako velmi dobrou. Pro případnou publikaci jsou tu ovšem zřejmé rezervy, a to nejen odstranění drobných, výše uvedených nedostatků, ale také doplnění o hlubší analýzu *Apologie*.

V Praze 7. 5. 2007

PhDr. Zdeněk Hojda, CSc.

